

L. N. TOLSTOI JA HÄNEN AIKAKAUTENSA

Aikakausi, johon L. Tolstoi kuuluu ja joka on mainion selvästi kuvastunut niin hänen nerokkaissa kaunokirjallisisissa teoksissaan kuin myös hänen opissaan, on vuoden 1861 jälkeinen kausi, joka jatkuu vuoteen 1905 saakka. Tosin Tolstoin kirjallinen toiminta alkoi aikaisemmin ja päättyi myöhemmin tämän kauden alkua ja loppua, mutta taiteilijana ja ajattelijana L. Tolstoi saavutti täydellisyytensä nimenomaan tänä ajanjaksona, jonka välikausiluonne synnytti niin Tolstoin teosten kuin myös „tolstoilaisuuden” kaikki erikoispiirteet.

„Anna Kareninassa” L. Tolstoi ilmaisi K. Levinin suun kautta tavattoman selvästi sen, mikä oli tällä puolivuosisadalla Venäjän historian taitekohtana.

„...Keskustelut vuodentulosta, työväen pestauksesta y.m.s., joita Levin tiesi kyllä pidettävän jonain varsin alhaisena, ...Levinistä tuntuivat nyt ainoilta tärkeiltä. „Se ei kenties ollut tärkeää maaorjuuden aikana eikä myöskään sellaisessa maassa kuin Englanti on, koska kummassakin tapauksessa olosuhteet olivat varmasti vakaantuneet. Mutta meillä nykyään, kun kaikki entinen on käännetty nurin ja uudet olosuhteet ovat vasta muodostumassa, on kysymys siitä, millaisiksi ne muodostuvat, ainoa tärkeä kysymys koko Venäjällä”,— ajatteli Levin” (Teokset, X nidos, s. 137).

„Nykyään meillä on kaikki entinen käännetty nurin ja kaikki on vasta muodostumassa”,— vaikeaa on kuvitella sattuvampaa vuosien 1861—1905 välisen ajanjakson luonnehtimista. Sen, mikä „on käännetty nurin”, jokainen venäläinen tietää hyvin tai ainakin kyllin hyvin. Sinä on maaorjuus ja koko sen aikainen „vanha järjestelmä”. Se, mikä on „vasta muodostumassa”, on väestön mitä laajimmille kerroksille aivan tuntematonta, vierasta, käsittämä-

töntä. Tolstoille tämä „vasta muodostumassa” oleva porvarillinen järjestelmä hämöttää epäselvänä Englannin kaltaisena pelättimenä. Nimenomaan pelättimenä, sillä kaiken sellaisen, että hän yrittäisi ottaa selvää tuon samaisen „Englannin” yhteiskunnallisen järjestelmän peruspiirteistä, tuon järjestelmän yhteydestä pääoman herruuteen, rahan merkitykseen, vaihdon syntymiseen ja kehittymiseen, Tolstoi torjuu niin sanoaksemme periaatteessa. Samoin kuin narodnikit, hän ei halua nähdä, hän sulkee silmänsä, kääntää selkensä sellaiselle ajatukselle, että Venäjällä „on muodostumassa” porvarillinen eikä mikään muu järjestelmä.

Se on oikein, että vuosien 1861—1905 välisenä aikana (ja meidänkin aikanamme) Venäjän koko yhteiskunnallispoliittisen toiminnan lähimpien tehtävien kannalta katsoen oli tärkeimpänä ellei „ainoana tärkeänä” kysymyksenä se, „millaiseksi muodostuu” tuo järjestelmä, porvarillinen järjestelmä, joka esiintyy mitä moninaisimmissa muodoissa „Englannissa”, Saksassa, Amerikassa, Ranskassa j.n.e. Mutta Tolstoille tällainen määrätty, konkreettisen historiallinen kysymyksen asettelu on jotain aivan vierasta. Hän ajattelee abstraktisesti, hän hyväksyy vain sellaisen näkökannan, joka edellyttää siveellisyyden „ikuisia” perusteita, uskonnon ikuisia totuuksia tajuamatta sitä, että tuo näkökanta on vain vanhan („nurin käännetyn”) järjestelmän, maaorjuusjärjestelmän, Idän kansojen elämänjärjestyksen ideologista heijastumista.

Teoksessaan „Lutsern” (kirjoitettu v. 1857) L. Tolstoi julistaa, että „sivilisaation” tunnustaminen hyveeksi on „kuviteltua tietoa”, joka „hävittää vaistomaiset, siunaukselliset alkukantaiset hyveen tarpeet ihmisolemuksesta”. „Meillä on yksi, vain yksi ainoa erehtymätön ohjaaja”, huudahtaa Tolstoi, „Maailman Henki, joka elää meissä” (Teokset, II, 125).

„Aikamme orjuudessa” (kirjoitettu v. 1900) Tolstoi, vedoten toistamiseen entistä innokkaammin tuohon Maailman Henkeen, julistaa poliittisen taloustieteen „luulotieteeksi” sen vuoksi, että se ottaa „malliksi” „pienen, mitä poikkeuksellisimmassa asemassa olevan Englannin” sen sijaan, että ottaisi malliksi „koko maailman ihmisten aseman koko historian ajalta”. Millainen tuo „koko maailma” on, se selviää meille artikkelista „Edistys ja sivistyksen

määrittely" (1862). „Historioitsijoiden" mielipiteen, että edistys olisi „ihmiskunnan yleinen laki", Tolstoi kumoo viittaamalla „koko niin sanottuun Itään" (IV, 162). „Ei ole olemassa ihmiskunnan yleistä kehityslakia", sanoo Tolstoi, „todistuksena siitä ovat meillä Idän paikallaanpolkevat kansat".

Reaaliselta historialliselta sisällöltään tolstoilaisuus onkin juuri itämaisen järjestelmän, aasialaisen järjestelmän ideologiaa. Siitä johtuu niin asketismi kuin myös se, ettei pahalle saa tehdä vastarintaa, samoin kuin syvä pessimismin tuntu ja se vakaumus, että „kaikki on tyhjyyttä, kaikki on aineellista tyhjyyttä" („Elämän tarkoituksesta", s. 52) ja usko „Henkeen", „kaiken alkuun", johon nähden ihminen on vain „työmies", joka „on asetettu sielunsa-pelastamistyöhön" j.n.e. Tolstoi pysyy uskollisena tälle ideologialleen niin „Kreutzer-sonaatissa", kun hän sanoo: „naisen emansipaatio ei tapahdu kursseilla eikä parlamentissa, vaan sänkykamarissa", kuin myöskin v. 1862 kirjoittamassaan artikkelissa, jossa sanotaan, että yliopistot valmistavat vain „ärtyneitä, sairaita liberaaleja", joita „kansaa ei lainkaan tarvitse", „jotka on tarkoituksettomasti reväisty irti entisestä ympäristöstään" ja jotka „eivät löydä itselleen paikkaa elämässä" j.n.e. (IV, 136—137).

Pessimismi, vastarinnattomuus, „Henkeen" vetoaminen on ideologiaa, jollaista kiertämättömästi syntyy sellaisena kautena, jolloin koko vanha järjestelmä on „käännetty nurin" ja jolloin joukko, joka on tämän vanhan järjestelmän kasvattama ja on imenyt itseensä jo äidin maidossa tuon järjestelmän perusteet, tottumukset, perinteet, uskomukset, ei näe eikä voikaan nähdä, *millainen on* „muodostumassa oleva" uusi järjestelmä, *mitkä* yhteiskunnalliset voimat ja nimenomaan millä tavoin sitä „muodostavat", *mitkä* yhteiskunnalliset voimat *pystyvät* tuomaan vapautuksen lukemattomista, erikoisen tuntuista „murros"-kausille ominaisista onnettomuuksista.

Vuodet 1862—1904 olivat juuri tällaista murroskautta Venäjällä, kun vanha oli jo kaikkien nähden peruuttamattomasti luhistunut ja uusi vasta muodostumassa, jota paitsi tätä uutta luovat yhteiskunnalliset voimat näyttivät ensi kerran itsensä toiminnassa, laajassa yleiskansallisessa mitassa ja mitä erilaisimmilla aloilla tapahtuvassa avoimessa joukkotoiminnassa vasta vuonna 1905. Vuonna 1905

Venäjällä olleita tapahtumia seurasivat samanlaatuiset tapahtumat sen samaisen „Idän” useissa valtioissa, jonka „paikallaanpolkemiseen” Tolstoi viittasi vuonna 1862. Vuosi 1905 oli „Idän” paikallaanpolkemisen lopun alkua. Nimenomaan siitä syystä tämä vuosi toi mukanaan historiallisen lopun tolstoilaisuudelle, lopun sille kaudelle, joka saattoi ja jonka piti synnyttää Tolstoin oppi — ei jonain yksilöllisenä, ei oikkuna eikä omalaatuisuuden tavoitteluna, vaan niiden elämänolojen ideologiana, joissa miljoonat ja miljoonat ihmiset todellakin elivät tietyn ajan kuluessa.

Tolstoin oppi on ehdottomasti utopinen ja sisällöltään taantumuksellinen tuon sanan tarkimmassa ja syvällisimmässä mielessä. Mutta tämä ei suinkaan merkitse sitä, että tuo oppi ei ollut sosialistista eikä sitä, että siinä ei ollut kritiikin aineksia, jotka saattoivat tarjota arvokasta aineistoa edistyksellisten luokkien valistamista varten.

On olemassa sosialismia ja sosialismia. Kaikissa kapitalistisen tuotantotavan maissa on olemassa sosialismia, joka ilmentää porvariston tilalle astuvan luokan ideologiaa, ja on sosialismia, joka vastaa niiden luokkien ideologiaa, joiden tilalle astuu porvaristo. Esimerkiksi feodaalinen sosialismi on viimeksi mainittua sosialismia ja *sellaisen* sosialismin luonteesta Marx antoi arvion jo yli 60 vuotta sitten rinnan muiden sosialismilajien arvioinnin kanssa²⁵.

Edelleen. Kritiikin ainekset ovat L. Tolstoin utopistiselle opille yhtä ominaisia kuin monille muillekin utopistisille järjestelmille. Mutta ei pidä unohtaa Marxin sitä syvämielteistä huomautusta, että kritiikin aineiden merkitys utopistisessa sosialismissa „on kääntäen verrannollinen historialliseen kehitykseen”. Mitä voimakkaampaa on kehitys, sitä määrätietoisemmaksi muuttuu luonteeltaan niiden yhteiskunnallisten voimien toiminta, jotka „muodostavat” uutta Venäjää ja tuovat pelastuksen nykyisistä sosiaalisista onnettomuuksista, sitä pikemmin kriittillis-utopinen sosialismi „menettää kaiken käytännöllisen merkityksensä ja kaiken teoreettisen oikeutuksen”.

Neljännes vuosisata sitten Tolstoin opissa olleet kritiikin ainekset saattoivat toisinaan tuottaa käytännössä hyötyä eräille väestökerroksille tolstoilaisuuden taantumuksellisista ja utopistisista piirteistä *huolimatta*. Mutta viimeisen, sanokaamme, vuosikymmenen aikana se ei ole voinut olla niin, koska historiallinen kehitys on viime vuosisadan

80-luvulta ja sen loppuun asti harpannut aimo askelen eteenpäin. Mutta meidän päivinäimme, sen *jälkeen*, kun useat yllä mainitut tapahtumat ovat tehneet lopun „Idän” paikallaanpolkemisesta, meidän päivinäimme, jolloin „vehiläisten” tietoisesti taantumukselliset, ahtaasti-luokkakantaisessa ja omanvoitonpyynteisesti-luokkakantaisessa mielessä taantumukselliset aatteet ovat levinneet niin tavattomasti liberaalisen porvariston keskuuteen,— jolloin nuo aatteet ovat saastuttaneet jopa osan niistäkin, jotka ovat miltei marxilaisia, synnyttäen „likvidaattoruus” virtauksen,— meidän päivinäimme jokainen yritys, jonka tarkoituksena on idealisoida Tolstoin oppia, puolustaa tai lieventää sen „vastarinnattomuutta”, sen vetoamista „Henkeen”, sen kehotuksia „moraaliseen itseparannukseen”, sen doktriinia „omastatunnosta” ja kaikkikäsitävästä „rakkaudesta”, sen askeettisuus- ja kvietismisaarnailua j.n.e., tuottaa mitä välittömintä ja mitä syvintä vahinkoa.

„Zvezda” № 6, tammikuun 22 pnä 1911
Allekirjoitus: V. I I j n

Julkaistaan „Zvezda” lehden
tekstin mukaan
